

Onderzoeksverantwoording 'De vervuiler wordt betaald'

Enquête onder overheden Oost-Nederland

Het Schone Oosten en Investico vroegen aan de provincies, waterschappen en de circa 90 gemeenten in het oosten van het land, om voor alle hen bekende saneringen tussen 2010 en 2020 aan te geven hoeveel deze kosten en hoeveel daarvan door de overheid is betaald.

Slechts 10 gemeenten blijken in staat een dergelijk overzicht aan te kunnen leveren, waarin overigens alleen grote saneringen zijn opgenomen. Van 40 gemeenten komt een overzicht met alleen bedragen die de overheden zelf betaalden en bijna de helft van de gemeenten laat óf niets van zich horen óf vindt het te veel werk om het uit te zoeken.

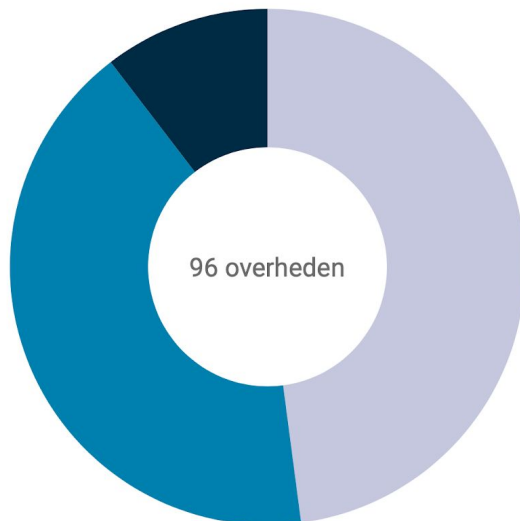
De overheden van wie we gegevens ontvangen hebben gemiddeld 80% van de saneringskosten betaald. Bij de kleinere gemeenten is het vrijwel altijd honderd procent, bij de grotere gemeenten tussen de 20 en 50%. De provincie Overijssel rapporteert alleen maar overheidskosten (op een kleine bijdrage van een woningcorporatie na), de provincie Gelderland rapporteerde niets. Dit wil uiteraard niet zeggen dat het bedrijfsleven niet meer betaalt dan waar de overheden van weten. Bedrijven voeren namelijk ook saneringen uit in eigen beheer. Daarbij is wel van belang dat voor grotere, en dus kostbare, saneringen altijd een saneringsplan bij de overheid moet worden ingediend.

We stelden vier vragen:

1. Hebben er in uw gemeente/waterschap/provincie saneringen van vervuilingen (bodemvervuilingen, lozingen, stortingen, incidenten) plaatsgevonden in de periode 2010-2020?
2. Kunt u hiervan een overzicht verstrekken met in ieder geval vermelding van de locatie en het jaar of de periode waarin de sanering heeft plaatsgevonden?
3. Wat waren de totale kosten van de sanering (inclusief onderzoeks- en beheerskosten)?
4. Hoeveel is door overheden (Rijk/provincie/gemeente/waterschap) betaald?

Op basis van de antwoorden op de eerste drie vragen komen we tot de volgende weergave van de mate van inzicht die overheden in Oost-Nederland hebben in de kosten van sanering:

■ Locaties met bedragen ■ Locaties zonder bedragen ■ Geen locaties en bedragen
Aantal uniek

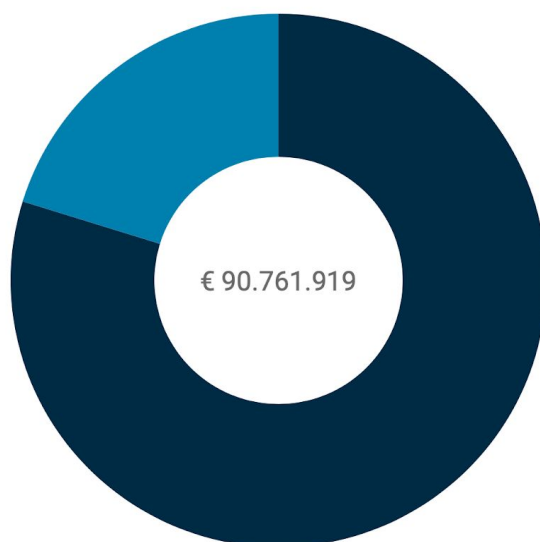

Door Tubantia Gemaakt met LocalFocus

Bron: Tim Staal - Investico & Leo van Raaij - HSO | visualisatie: Martijn Bekhuis

In onderstaand diagram vind je een weergave van de respons die we ontvingen op de derde en vierde vraag. Overheden betaalden gemiddeld ongeveer 80% van de totale kosten van saneringen waarvan ze de kosten kennen:

■ Bedrijven ■ Overheid
Absoluut

Door Tubantia Gemaakt met LocalFocus

Bron: Tim Staal - Investico & Leo van Raaij - HSO | visualisatie: Martijn Bekhuis

Rijkskosten

Om de totale uitgaven aan bodemsanering door de Rijksoverheid in de periode 2010-2020 te berekenen, bestudeerden we de zogeheten Circulaires van het [Provinciefonds](#) en het [Gemeentefonds](#).

In de periode 2010-2020 ontvingen de provincies gezamenlijk 588,823,000 euro.

In de periode 2011-2020 ontvingen de 29 grote gemeenten die 'bevoegd gezag' zijn voor bodemzaken 401,122,000 euro. De gemeenten kregen pas in 2011 voor het eerst geld voor de bevoegdheid, vandaar dat we voor hen niet vanaf 2010 rekenen.

De overige 250 miljoen euro werden besteed via een verzameling van kleinere regelingen, waaronder de 'bedrijvenregeling' en de 'Bosatex-regeling', waarbij respectievelijk de Stichting Bodemsanering Nederland (MKB-bedrijven) en de Stichting Bosatex (chemische wasserijen) subsidies mogen verstrekken aan bedrijven met een saneringsverplichting. [Sinds 2015](#) zijn deze regelingen niet meer geëvalueerd.

Voor de komende tien jaar is volgens een recente beleidsdoorlichting in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat minimaal 88,8 miljoen euro per jaar nodig voor diverse bodemsaneringstaken, zoals spoedlocaties, niet-spoedlocaties, apparaatskosten en 'oude afspraken'. Blijkens hetzelfde rapport heeft het ministerie voor de periode 2021-2025 al 530 miljoen euro opzij gezet aan 'bodemmiddelen'. Een eigen raming van lagere overheden komt voor alleen al de spoedlocaties uit op 466 miljoen euro in de periode 2021-2030. Op basis van deze bronnen is het goed denkbaar dat de kosten opnieuw op 1 miljard euro uit gaan komen.

Kosten bedrijfsleven

In 2005 onderzocht het bureau MMG Advies BV in opdracht van het ministerie van VROM hoe de bijdrage aan sanering van de rijksoverheid zich verhiel tot de bijdrage van andere partijen. Tot 2009 maakte VROM een jaarlijkse schatting van de ontwikkeling van deze verhouding op basis van dat onderzoek. Het Uitvoeringsprogramma Bodem en Ondergrond refereert in jaarlijkse rapportages over de voortgang van de spoedlocaties nog altijd trouw aan deze 'oude monitoring'. Daaruit zou blijken dat 'het niveau van investeringen van bedrijven vergelijkbaar is met de investeringen van de overheid'. Het onderzoek moest volgens de onderzoekers echter destijds al 'met de nodige voorzichtigheid worden gehanteerd' omdat het op schattingen was gebaseerd. Bovendien ging het toen om de verhouding tussen 'Rijksmiddelen' enerzijds en 'andere middelen' anderzijds, inclusief middelen vanuit lagere overheden dus.

Het ministerie zegt nu, in een reactie: 'Van 2000-2009 heeft het RIVM hierover gerapporteerd, en telkens kwam daar grofweg 2 om 2 uit. Er zijn geen recentere rapporten/aanwijzingen dat dat nu veel anders zal zijn'.

We vroegen ook directeur Henri Schouten van de Stichting Bodembeheer Nederland, die uitvoerder is van de 'bedrijvenregeling' naar zijn inschatting van de kostenverhouding. Schouten komt tot een veel hogere inschatting van de bijdrage van het bedrijfsleven, namelijk 'minstens' 1 staat tot 3, maar voegt eraan toe: 'dat is een gevoel'. VNO-NCW heeft ondanks meermaals navragen geen inschatting gegeven.

Als Schouten gelijk zou hebben, dan zouden bedrijven minimaal 3,75 miljard euro hebben uitgegeven aan saneringen de afgelopen tien jaar. Dat lijkt onwaarschijnlijk, omdat ze dan in tien jaar meer zouden hebben uitgegeven dan het Rijk in de 25 jaar daarvoor, terwijl die periode gezien wordt als het hoogtepunt van de saneringsdrift.

Wob-verzoek

Om te achterhalen wat het Waterschap Rijn en IJssel, FrieslandCampina en aannemer Pannekoek GGW elk hebben betaald voor de kosten door schade aan de rivier de Berkel, deden we een Wob-verzoek bij het waterschap.

De stukken kunnen nu door iedereen worden opgevraagd bij het waterschap en zijn ook [hier](#) in te zien en te downloaden.

Jurisprudentieonderzoek civiele procedures

We deden ook een landsbreed onderzoek op rechtspraak.nl naar het aantal keren dat overheden proberen via de civiele rechter de kosten van door de overheid zelf uitgevoerde sanering te verhalen op de vervuiler (kostenverhaal) of de eigenaar van de grond (ongerechtvaardigde verrijking). De afgelopen tien jaar heeft de overheid dit feitelijk opgegeven.

De afgelopen twintig jaar ging het om slechts de volgende 10 zaken, met voor zover bekend daarbij vermeld kort de uitkomst en de reden daarvan:

ECLI:NL:RBBRE:2006:AV1357 = Staat t vervuiler - historisch - verloren

ECLI:NL:RBLEE:2007:BA0851 = Staat t vervuiler - 1982-1990 - gewonnen (vergoeding van onderzoekskosten ad € 27.457,95 heeft betrekking op de kosten die door de provincie zijn gemaakt voor het door Iwaco verrichte saneringsonderzoek en opgestelde saneringsplan alsmede op de kosten van inzet van personeel van de provincie in verband met de door [gedaagde] veroorzaakte bodemverontreiniging (apparaatskosten))

ECLI:NL:RBROT:2009:BH4679 = Staat t vervuiler - 1967-1986 - onduidelijk (lijkt te zijn stukgelopen op de vraag welke vervuiling in welke periode onder welke vergunningsvoorwaarden heeft plaatsgevonden)

ECLI:NL:RBROT:2006:AY6262 = Staat t vervuiler (Subat/Kuwait Petroleum) - 1980-82 - onduidelijk

ECLI:NL:RBZUT:2006:AX9254 = Staat t vervuiler - 1912-1986 - verloren (Hoewel de gemeente en de inspectie van de volksgezondheid bekend waren met de bedrijfsvoering van de vervuiler en de daarbij vrijkomende gassen, hebben zij niet verlangd dat er maatregelen getroffen werden. Geen onzorgvuldige bedrijfsvoering. De vordering van de Staat wordt afgewezen.)

ECLI:NL:RBGRO:2002:AD9286 = Staat t vervuiler (benzinstation) - 1949-1986 - gewonnen (ongerechtvaardigde verrijking)

ECLI:NL:RBARN:2002:AF1688 = Staat t vervuiler (o.a. benzinstation) - 1952-1998 - uitkomst onduidelijk (mogelijk stukgelopen op verjaring)

ECLI:NL:RBROT:2013:5993 = Staat t vervuiler (o.a. sloperij) - voor en na 1975 - uitkomst onduidelijk (Staat moest o.m. nog bewijzen in hoeverre vervuiling na 1975 had plaatsgevonden)

ECLI:NL:HR:2015:37 & ECLI:NL:GHAMS:2013:CA3545 = Gemeente Haarlem t vervuiler (drukkerij) - 1761-1992 - verloren (omdat het ging om schade aan omliggende terreinen die niet bewezen kon worden)

ECLI:NL:GHSHE:2004:AS2077 = Staat t vervuiler (Akzo/Stork HCH) - 1948-1975 - verloren (doordat vervuiler niet zou hebben geweten dat het gevaarlijk was en het niet ongebruikelijk was op deze manier gevaarlijke stoffen af te voeren)

Overheden hebben - de afgelopen tien jaar - ook nog een handjevol procedures gevoerd die in bredere zin betrekking hebben op de kosten van bodemsanering, bijvoorbeeld over de nakoming van een contract of dwaling:

[ECLI:NL:RBROT:2012:BY4504](#)

[ECLI:NL:RBOBR:2020:5210](#)

[ECLI:NL:RBROT:2013:CA2615](#)

[ECLI:NL:RBDHA:2015:7233](#)

[ECLI:NL:RBNNE:2015:3300](#)

[ECLI:NL:RBOVE:2013:2631](#)

[ECLI:NL:RBOVE:2014:6236](#)

[ECLI:NL:RBNNE:2016:998](#)

[ECLI:NL:RBOVE:2014:242](#)